

نقش خاطره

بررسی هنرهای
سنتی و مردم شناسی
بخش راز و جرگلان

سمیه عربی ، پروانه کلاته

www.ketab.ir

انتشارات سالوک

عربی - سببه
نقش خاطره (پررسی هنرهای سنتی و مردم شناسی بخش راز و جرگلان)
سمیه عربی و پروانه کلاته
بجنورد - سالک، ۱۳۸۹
ص ۱۷۶
کتابنامه ۱۶۰ ص: (مصور/ رنگی)

ISBN: 978-964-4068-44-3

۱. هنر - راز و جرگلان ۲. روان شناسی فرمی - راز و جرگلان
۷۰۰/۵۵۸۲۴۶ ع ۵۱۱۵

انتشارات سالوک

بجنورد / خیابان طالقانی / بلوار استقلال جنوبی / کوچه سلامت / پلاک ۲۵

۰۵۸۴۲۴۱۱۴۴۵ - ۰۵۸۴۲۲۲۸۶۶۳ - ۰۹۱۵۵۸۴۷۵۴۴

نام کتاب: نقش خاطره (پررسی هنرهای سنتی و مردم شناسی بخش راز و جرگلان)

مولفین: سبیه عربی، پروانه کلاته

ناشر: انتشارات سالوک

نوبت و سال چاپ: اول - زمستان ۱۳۸۹

قطع کتاب: رقعی

تعداد صفحات: ۱۷۶ صفحه

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

طراح گرافیک: علی بابایی

چاپ: پازت

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۰۶۸-۶۴-۳

قیمت: ۳۵۰۰ تومان

فهرست مطالب :

۱	موقعیت جغرافیایی خراسان شمالی
۲	جغرافیای طبیعی - توپوگرافی و ژئومورفولوژی
۲	آب و هوا و پوشش گیاهی
۳	جنگل های خراسان شمالی
۴	بررسی وضعیت تاریخی استان
۹	شهرستان بجنورد
۹	جغرافیای سیاسی شهرستان بجنورد
۱۰	وضعیت جغرافیایی بجنورد
۱۰	ارتفاعات
۱۱	عوارض طبیعی
۱۱	اقلیم
۱۲	منابع آب (خصوصیات عمده توپوگرافی منطقه)
۱۳	پوشش گیاهی
۱۴	رودخانه ها
۱۴	پراکندگی زبانی و قومی جمعیت در روستاهای بجنورد
۱۵	زبان ترکی
۱۵	ترکمن ها
۱۷	بخش راز و جرگلان
۱۸	موقعیت جغرافیایی راز و جرگلان
۱۹	نقش عوامل طبیعی در بخش راز و جرگلان
۱۹	موقعیت بخش راز و جرگلان در منطقه
۲۰	پیشینه تاریخی راز و جرگلان
۲۰	فرهنگ و قومیت های منطقه
۲۱	وضعیت کشاورزی
۲۲	شهر راز
۲۳	رجال و مشاهیر
۲۴	بناهای تاریخی شهر راز
۲۴	مقبره شیخ فخر رازی
۲۵	برجهای حفاظتی

۲۶	درخت سرو
۲۸	آسیابهای آبی شهر راز
۳۱	قلعه کافران
۳۱	مراسم خواستگاری و ازدواج بین مردم راز
۳۳	شب چنانندان
۳۴	مسافرت به مشهد
۳۵	عید نوروز
۳۶	مراسم عزاداری
۳۷	سفره بی بی سه شنبه
۳۸	زیور آلات زنان راز
۳۸	پوشاک مردم راز
۴۳	جرجلان
۴۳	ایل ترکمن
۴۴	جغرافیای تاریخی
۴۵	طوایف عمده ترکمن های ایران و محل زندگی آنان
۴۶	ویژگی های قومی و فرهنگی ترکمن ها
۴۷	زبان و لهجه
۴۷	اخلاق و عادات ترکمن ها
۴۸	مراسم تولد و نامگذاری
۵۰	مراسم تراشیدن مو
۵۰	ازدواج در طوایف ترکمن
۵۴	مراسم کفن و دفن در بین ترکمن ها
۵۵	مراسم برپایی آلاچیق ترکمن ها
۵۵	طلاق در ترکمن ها
۵۶	مراسم عید قربان
۵۸	مراسم عید فطر
۵۸	آق قویون
۶۰	مراسم نیمه شعبان
۶۰	مراسم رفت و برگشت از حج
۶۰	اعتقادات دینی ترکمن ها

۶۰	احترام به سفره نان
۶۱	غذاهای محلی ترکمن
۶۳	آداب ماه مبارک رمضان
۶۴	رسومات شب قدر
۶۴	صنایع دستی
۶۵	گروه چتمه
۶۶	قالی دورو
۶۷	قالی ترکمن
۷۰	مشخصات فرش ترکمن
۷۱	نقوش قالی ترکمن
۷۵	برخی از نقوش سمبلیک ترکمن
۸۳	قالیچه های سجاده ای ترکمن
۸۳	گروه قاقمه
۸۳	گروه باسمه (نمد مالی)
۸۳	نقوش نمد ترکمنی
۸۴	روش تهیه نمد
۸۵	نقوش نمدهای ترکمن
۸۵	گروه کشته
۸۵	ابزار سوزن دوزی ترکمن
۸۵	مراحل سوزن دوزی
۸۷	برخی از نقوش سوزن دوزی ترکمن
۹۰	پوشش اقوام ترکمن
۹۰	پوشش زن ترکمن
۹۷	لباس مرد ترکمن
۱۰۱	آرایش موی دختران ترکمن
۱۰۱	آرایش موی پسران
۱۰۲	زیور آلات سنتی ترکمن
۱۰۲	زیور آلات زنان ترکمن
۱۱۰	ابریشم باقی در روستاهای جرجلان
۱۱۱	ابریشم و نحوه بدست آوردن آن

۱۱۲	رنگ کردن الیافت ابریشمی
۱۱۲	ابزار و وسایل کار
۱۱۹	مراحل یافت
۱۲۱	رنگرزی سستی
۱۲۲	چلنگری
۱۲۳	اسب ترکمن
۱۲۳	تاریخچه اسب ترکمن
۱۲۵	خصوصیات اسب ترکمن
۱۲۶	پوشش اسب
۱۲۶	زیور آلات اسب ترکمن
۱۲۷	مناسبت های مسابقات اسب دوانی در بین ترکمن ها
۱۲۹	روستای غلامان
۱۲۹	تاریخچه
۱۳۰	نامگذاری روستا
۱۳۱	حمله روسها
۱۳۱	اداب و رسوم روستای غلامان
۱۳۱	عید نوروز در غلامان
۱۳۱	مراسم خواستگاری و ازدواج
۱۳۳	مراسم ختنه سوران
۱۳۳	پوشاک زنان غلامان
۱۳۴	صنایع دستی
۱۳۴	آثار تاریخی غلامان
۱۳۴	برج های نگهدانی
۱۳۴	ارگ آما دوشن
۱۳۴	بنای امام زاده نبی روستای غلامان
۱۳۷	راستقان
۱۳۸	باورهای راجع به روستا
۱۳۸	آثار تاریخی روستای راستقان

۱۳۸		ارگ راستقان
۱۳۸		شاهزاده حمید راستقان
۱۳۹		مراسم ازدواج در راستقان
۱۴۱		مراسم خنابندان
۱۴۱		چشن عروسی
۱۴۱		مراسم عزاداری در راستقان
۱۴۱		البسه محلی بانوان راستقان
۱۴۲		صنایع دستی
۱۴۳		کلاه کرکی
۱۴۳		چوراب بافی
۱۴۶		منابع
۱۴۷		پیوست (عکس ها)

مقدمه :

سرزمین پهناور ایران به گواه مورخان و سیاحان به نام جهان، همواره چون نگینی بر تارک این کره خاکی درخشیده است. شناخت این سرزمین حداقلی است بر آنچه می تواند ما را به خودشناسی رهنمون سازد. مرور صفحات کتاب عظیم تاریخ جهان، ما را به تمدن هایی می رساند که در شکل گیری ممالک امروزی هر کدام نقشی بسزا داشته اند.

در محدوده جغرافیایی متنوع ایران که در دوره های مختلف سیاسی حاکم بر منطقه، طول و عرضی متفاوت داشته تمدن های تأثیرگذاری ظهور یافته اند که هر کدام در دوره بقاء خود، منشأ تأثیرات فراوانی بر جهان بوده اند. دانش ساخت سازه های آبی، قوانین مدنی که گاه تأثیر آن در جوامع امروزی قابل مشاهده است، فرهنگ و مدنیتی شاخص و در یک کلام تمدنی تأثیرگذار را در جهان بوجود می آوردند حتی در دوره هخامنشیان گسترده ترین حکومتی که تا آن زمان، جهان به خود دیده بود بنیان گذاشته شد، گسترده گی قلمرو و تنوع اعجاب آور قومیتی در کنار موقعیت خاص اقلیمی و آب و هوایی، این سرزمین را همواره و هنوز موقعیتی خاص و منحصر به فرد بخشیده است. در تقسیمات سیاسی و کشوری نیز ولایت خراسان همواره از موقعیت خاص و ویژه ای برخوردار شده است. سرزمینی که محل برآمدن خورشید نامیده شده است و در سال ۱۳۸۳ خورشیدی و به دنبال تصویب مجلس شورای اسلامی این استان پهناور که به تنهایی از چندین کشور جهان بزرگتر بود به ۳ استان تقسیم بندی گردید.

پس از تقسیم بندی، خراسان شمالی به مرکزیت شهرستان بجنورد که از مهمترین شهرهای خراسان بزرگ نیز شمرده می شد تولد یافت. در این گستره ۲۸/۱۶۶ کیلومتر مربع، شما می توانید همزمان از ۳ اقلیم کوهستانی، معتدل کوهپایه ای و بیابانی دیدن کنید این تنوع اقلیم را می توان حتی در تنوع قومیتی نیز مشاهده نمود. همزیستی اقوام کرد، ترک، ترکمن، تات، فارس و حتی بلوچ و عرب بی شک هر بیننده ای را شگفت زده خواهد کرد.

هر کدام از این قومیت ها که بسته به شرایط سیاسی، اقتصادی و یا اجتماعی در دوره ای از تاریخ سیاسی ایران به این منطقه مهاجرت نموده اند. طبیعتا دارای فرهنگ قومی منحصر به فرد بوده اند هر چند این فرهنگ در تقابل یا تعامل با دیگر شرایط جامعه نظیر شهرنشینی، آموزش و پرورش و دیگر آموزه های جامعه شناسی دستخوش تغییراتی شده است اما اصالت آن همچنان حفظ گردیده است.

نمود این فرهنگ خاص در نوع زندگی، باورهای سنتی، هنرهای آیینی، صنایع دستی، اعتقادات مذهبی و نظایر آن شاخص تر است. هنرهای سنتی و بالاخص دست بافته ها در میان اقوام این منطقه و به طور مشخص در میان اقوام ترکمن، از برجسته ترین صنایع دستی ایران می باشد.

روح جاری در این دست بافته ها سرچشمه ای به جز زندگی و حیات ندارد، هر نقشی راوی قصه ای از درون اقوام است. دل نوشته ای که از چشمه وجود جوشیده با تار هستی و پود زندگی در آمیخته و چون شعری زیبا بافته شده است. هر رج این دست بافته چون بیت غزلی است که شنیدن ناگفته هایش آدمی را به تفکر وامی دارد.

تنوع رنگ های شاد و حیات بخش آن، سوار بر بال خیال تا اعماق نگاه سفر کرده و دیده را به ضیافت چشم نوازترین منظره هستی دعوت می کند. این پژوهش حاصل تلاش چند ساله عدم ای است که عشق به وطن و تلاش برای اعتلای فرهنگ به باد فراموشی سپرده شده خطه ای از سرزمین کهن و با تمدن ایران آنان را واداشته تا به حکم وظیفه، عرق ملی خواننده را به تأملی چند در تاریخ و فرهنگ بخشی از این دیار دعوت نماید.

کلاته، عربی